

УДК 342.6+21

О.О. МИРОНОВА, канд. юрид. наук, доц.,
Кримський юридичний інститут Одеського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РЕЛІГІОЗНАВЧИХ ПІЗНАНЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ключові слова: світська держава, свобода віросповідання, релігіознавча експертиза, релігійні організації, релігійні злочини

Історія багатьох держав включає в себе взаємовідносини світської та церковної влади, держави й релігійних організацій. Останнім часом вплив церкви, релігійних норм і цінностей на життя суспільства в пострадянських державах помітно збільшився. Це пояснюється у певній мірі істотною зміною умов життєдіяльності й підходом до релігії як до найважливішої інтегруючої сили й фактору духовно-морального відродження народів.

На фоні надзвичайного зростання різного роду релігійної активності актуальність теми дослідження не викликає сумнівів. Застосування спеціальних релігіознавчих пізнань в правовій сфері, а також в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування - це нова тема для України. Її новизну можна окреслити наступними положеннями: здійснено постановку проблеми взаємодії релігіознавства з юридичною наукою; розглядається можливість та необхідність використання досягнень релігіознавства в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Вперше для України підіймається питання щодо застосування знань в галузі релігії при формуванні кадрового апарату органів державної влади та місцевого самоврядування.

В Україні, безпосередньо, окреслена проблема є новою. Але питання взаємодії держави і релігійних організацій, свобода світо-

гляду і свобода віросповідання, зокрема їх правові аспекти, юридичне забезпечення цих прав, стан та сучасні тенденції відносин держави і об'єднань віруючих, їх правового регулювання в Україні та інших державах досліджуються З. Антонюком, М. Бабієм, В. Бондаренком, О. Бучмою, Н. Гаєвою, В. Єленським, М. Заковичем, С. Здіоруком, А. Колодним, І. Компанійцем, Н. Кочан, М. Лубською, М. Мариновичем, П. Рабіновичем, В. Речицьким, О. Саганом, О. Уткіним, Л. Филипович, О. Шубою, Л. Яромол, П. Яроцьким, П. Яшиним та іншими дослідниками. Цікавою для нашого дослідження є робота російського дослідника Ю.В. Тихонова «Судебное религиоведение», її автор побічно розглядає підняту нами проблему застосування спеціальних релігіознавчих пізнань у розкритті та профілактиці злочинів.

Переходячи до теми дослідження слід нагадати, що аналіз конституційного законодавства та практики зарубіжних країн дозволяє виділити 2 основних види статусу церкви в державі:

- 1). Державна церква - закріплення її привілейованого положення у порівнянні з іншими віросповіданнями.
- 2). Режим відділення церкви від держави та школи від церкви.

Режим відділення церкви від держави існує в багатьох сучасних країнах - Україні, Росії, Франції, Німеччині, Португалії й ін. Даний режим найчастіше обумовлений прагненням позбавити церкву монополії на виконання ідеологічної й інтеграційної функцій, оскільки церква має потужний потенціал впливу на свідомість людей.

Сьогодні в більшості західних країн церква відділена від держави. Релігійні меншості користуються релігійною свободою без дискримінацій. Церква не втручається в державні справи й, навпаки, держава не втручається в справи церковні. Але відокремлення церкви від держави не виключає й співробітництва між ними.

Режим відділення церкви від держави не означає також і відсутність будь-якого контролю з боку держави за діяльністю релігійних організацій. Держава не ухиляється від пра-

вового регулювання їх статусу та діяльності. Цей режим припускає правове регулювання діяльності релігійних організацій, що забезпечує певний баланс церковно-державних відносин і дозволяє співробітничати церкві та державі при вирішенні соціальних питань. При регламентуванні правового статусу релігійних організацій законодавство більшості держав виходить із визнання свободи совісті й віросповідання, тобто права сповідати будь-яку релігію, вільно обирати й поширювати релігійні переконання [1, с.50].

Загальновідомо, що віросповідання, якщо воно не продемонструвало свою небезпеку для суспільства, не можна заборонити, оскільки для здійснення цієї заборони необхідно ввести контроль над думкою та цензуру інформації. Це, зрозуміло, не демократично. Можна лише заборонити ті релігійні організації, в яких стверджуються віровчення, що містять у собі злочинні наміри.

Слід погодитися з думкою Ю.В. Тихонравова [2, с.200], який вважає, що одним із засобів соціального контролю над антисуспільним проявом релігійності може служити релігієзнавча експертиза, яка спрямована на аналіз наслідків, що витікають з того чи іншого віровчення, на предмет можливих мотивів злочину.

Головним у даному виді експертизи є визначення характеру віровчення. Релігієзнавча експертиза допомагає здійснювати профілактику злочинності на релігійному ґрунті, здійснювати якісний відбір серед кандидатів при прийомі на державну службу. Сьогодні практично в усіх країнах світу, в Україні тощо, ця проблема є актуальною, оскільки суспільна небезпека тієї чи іншої групи залежить, перш за все, від його віровчення, а тільки потім, від характеру її організації.

Застосування спеціальних релігієзнавчих знань необхідно тому, що:

1) існують віросповідання, які закликають людину до скоєння злочину або готують його до цього;

2) такі віросповідання, як правило, існують цілком таємно, ретельно укриваються їх послідовниками та не можуть бути виявлені не фахівцями.

Постає цілком справедливе запитання, на які органи влади можна покласти здійснення спеціальних релігієзнавчих процедур. Однозначно - на уповноважені органи держави, але використання релігієзнавчих пізнань в тій діяльності влади, яка окрім всього, виконує карні функції, не може не викликати сумніву.

Історія застосування релігієзнавства в правовій практиці нагадує нам зловживання, які утворюють стійкий образ інквізиціонства. Сучасна юридична практика, безумовно, відрізняється від середньовічної, однак нема ні яких гарантій, що зловживання не оновляться, якщо вводити співробітництво між владою та релігієзнавцями.

Не дивлячись на те, що в Україні проголошений світський характер держави, діяльність його органів аж ні як не може вважатися вільною від різних релігійних впливів. У даному випадку мова може йти про такі форми впливу, як опосередкована дія на політиків, чиновників традицій, сформованих релігією, та безпосередній вплив на них їх власних сповідань.

Далеко не всі політики та чиновники є нейтральними до питання відношення до релігії. У багатьох з них є свої симпатії та антипатії. У держави завжди існувала спокуса до створення тіньових механізмів впливу на Церкву та її ієрархів. Однак, якщо в тоталітарних державах такі механізми й могли вплинути на церковне життя, то в сучасних демократичних країнах ці механізми, навіть якщо й мають місце, то виявляються неефективними. Не є винятком і сучасна Україна.

Аналіз релігійної політики Української держави впродовж 1992-2007 років свідчить, що всі три Президенти України (Л. Кравчук, Л. Кучма та В. Ющенко) були і є прихильниками створення «єдиної Помісної Церкви», вбачаючи в ній один з механізмів становлення й консолідації української нації [3]. Яскравим прикладом в Україні є й голова Київської міської ради, який є прихильником найбільшої в Європі протестантської церкви «Посольство Божє» [4].

Існує зворотній зв'язок – практично всі релігійні організації прагнуть оказувати най-

більш сильний вплив на людей, що мають доступ до влади. Це стосується як «традиційних» так і маргінальних релігійних груп.

Для України застосування спеціальних релігієзнавчих пізнань в діяльності держави, це справа часу. В Росії вже застосовуються такі експертизи. Найбільш відомою є експертиза групи з медико-психологічної та юридичної оцінки діяльності деяких релігійних організацій («Белое Братство», «Богороднический центр», «АУМ Синрике», Общество «Сознание Кришны») [5, с.93-97].

Основним завданням комісії є:

1) встановлення фактів нанесення шкоди психічному, фізичному, моральному здоров'ю особи та людей, що втягнуті в релігійну організацію;

2) визначення характеру та ступені важкості шкоди, що завдається здоров'ю та особі людини з боку релігійної організації;

3) в'яснення способів та методів, а також механізмів що причинили шкоду здоров'ю та особі людини, яка попала під вплив цих організацій;

4) оцінити, чи зачіпає діяльність релігійної організації права, законні інтереси людини які охороняються законом [2, с.212].

На нашу думку, релігієзнавча експертиза є також необхідною й у вирішенні кадрових питань при працевлаштуванні. Проведення такої експертизи повинно складатися з наступних етапів:

1) діагностика віросповідання – основною метою її є виявлення в релігії, що досліджується, імперативів, які прямо або побічно штовхають її послідовників на здійснення тих чи інших протиправних діянь;

2) викривання закладених у віровченні вимог до поведінки віруючих. Науці відомо п'ять видів поведінки, які характеризують п'ять ступенів релігійності, у відповідності з якими можна оцінювати роль віросповідних імперативів у поведінці віруючого.

Ю.В. Тихонравов надає наступну класифікацію зв'язку віри та поведінки віруючого [2, с.220]:

а) поведінка віруючого завжди відповідає приписам його віри (ідеальна релігійна поведінка);

б) поведінка віруючого більшу частину часу відповідає приписам його віри (благочесна поведінка);

в) поведінка віруючого меншу частину часу відповідає приписам його віри;

г) поведінка віруючого відповідає приписам його віри спонтанно;

д) поведінка віруючого не відповідає приписам його віри.

3) оцінка вимог віровчення з точки зору суспільної безпеки та правопорядку, що існує – отримані відомості про образ життя віруючого підлягає оцінці з точки зору діючого права, а також тих суспільно-небезпечних наслідків, які не передбачені існуючим законодавством (особливо соціально-психологічних, економічних). Суспільна небезпека тієї чи іншої групи залежить, перш за все, від її віровчення, а потім вже від характеру організації.

Таким чином, із висновків експерта про віруючого можна отримати такі відомості:

1. Релігія у своєму віровченні дійсно містить імперативи, які суперечать вимогам закону та можуть штовхнути послідовників своєї релігії на порушення закону, тому будь яку форму розповсюдження даної релігії можна вважати підбурюванням.

2. Характер скоєного злочину свідчить про приналежність злочинця до конкретної релігії.

Виходячи з вищевикладеного очевидно, що організація спеціальних дослідницьких груп, які допомагають владі розібратися у розмаїтості сучасного релігійного життя, безсумнівно необхідно. Однак постає питання про механізм утворення таких груп та їх належність до органів влади.

На підставі аналізу можна виокремити три варіанти відповіді:

1. Для проведення релігієзнавчої експертизи слід залучати спеціалістів, які би допомогли владі здійснювати зважений контроль за діяльністю релігійних організацій.

Важливо пам'ятати, що релігійна експертиза не повинна давати рекомендацій владі з приводу того, як вчинити з цією чи іншою релігійною організацією. Хоча це можливо по відношенню до фінансових та інших не-

державних організацій, які вирішують, чи мати справу з тією чи іншою конфесією, релігійною організацією.

2. Створення постійно діючих експертних комісій при органах державної влади. Наприклад, у Міністерстві юстиції, оскільки релігійні організації проходять тут реєстрацію, Міністерстві внутрішніх справ, Службі безпеки України – для розслідування релігійних злочинів та профілактики конфліктів на релігійному підґрунті. В кадрових службах органів державної влади та місцевого самоврядування (особливо при прийомі на роботу у спецпідрозділи та воєнізовані формування, вищі державні посади) ввести посаду експерта, який буде вивчати кандидатів на службу з позиції їх належності до релігійних організацій. Для цього необхідно розробити типові анкети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тернер О. Г. Свобода совести и отно-

шения государства к церкви // Сборник государственных знаний. - Том 3 / О. Г. Тернер ; под ред. Безобразова В.П. – СПб. : Типография В. Безобразова и Комп., 1877. - С. 1-57.

2. Тихонравов Ю. В. Судебное религиоведение: Фундаментальный курс / Ю. В. Тихонравов. - М. : ЗАО «Бизнес-школа», 1998. - 272 с.

3. Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Володимир: Українська Православна Церква: сьогодні і перспективи [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoslavnye.org.ua>.

4. Политикам не понравилась годовщина «Посольства Божьего» [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://jerele.com.ua/ru/ukraine>.

5. Тоталитарные секты: свобода от совести. Статьи, документы, журналистские расследования деятельности нетрадиционных религиозных организаций в современной России. - М. : Информационно-миссионерский центр «Сектор», 1997. - 250 с.

Миронова О. О. Застосування спеціальних релігієзнавчих пізнань в діяльності органів державної влади / О. О. Миронова // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 259–262 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09moody.pdf>

Розглядається можливість та необхідність використання досягнень релігієзнавства в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Вперше для України підіймається питання щодо проведення релігійної експертизи при формуванні кадрового апарату органів державної влади та місцевого самоврядування.

***

Миронова О.А. Применение специальных религиоведческих познаний в деятельности органов государственной власти

Рассматривается возможность и необходимость использования достижений религиоведения в деятельности органов государственной власти и местного самоуправления. Впервые для Украины поднимается вопрос о проведении религиоведческой экспертизы при формировании кадрового аппарата органов государственной власти и местного самоуправления.

***

Mironova O.O. Use of Special Religious Knowledge in State Bodies Activity

One of the state's functions is ensuring of national security from religious extremism. For ensuring of this function it is necessary to introduce religious expertise as one of the methods of social control over antisocial display of religiousness. The article is devoted to solving of this question.